

Кобеля-Звір М.Я.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва, торгівлі та логістики,
Львівський торговельно-економічний університет

Звір Ю.В.

аспірант кафедри підприємництва, торгівлі та логістики,
Львівський торговельно-економічний університет

Kobelia-Zvir Mariana, Zvir Yurii

Lviv University of Trade and Economics

ГРАНТИ ПРОГРАМИ ДІЙ ЩОДО НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ТА КЛІМАТУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ «LIFE»

У статті розглянуто одну з найбільших програм Європейської комісії – Програму дій щодо навколишнього середовища та клімату Європейської комісії «LIFE». Продемонстровано її пріоритети та destinations. Акцентовано на тому, що основоположними цілями програми є: допомогти здійснити перехід до більш стійкої, циклічної, енергоефективної, базованої на відновлюваних джерелах енергії, кліматично нейтральної та стійкої економіки; захистити, відновити та покращити наше довкілля; зупинити та повернути назад втрату біорізноманіття; зупинити деградацію екосистем шляхом управління та зміцнення мережі Natura 2000, сприяючи таким чином сталому розвитку; заохочувати та підтримувати зелені ідеї як від великих, так і від малих компаній, неурядових організацій, органів державної влади, груп громадян та наукових кіл тощо. У статті проаналізовано особливості залучення фінансових інструментів Програми дій щодо навколишнього середовища та клімату Європейської комісії «LIFE» представниками з України. Продемонстровано можливості залучення грантових ресурсів державними чи приватними юридичними особами в Україні у партнерстві з організаціями з країн Європейського Союзу та асоційованих у Програмі. Проаналізувавши всі її напрямки, які є актуальними для України, зроблено висновок, що потенційні грантоотримувачі мають можливості залучати грантові інструменти Єврокомісії для реалізації екологічних та кліматичних проектів та ініціатив. Якщо їм вдасться ефективно скористатися можливостями Програми «LIFE» у період її реалізації до 2027 року, то це не тільки сприятиме переходу Української держави до більш стійкої, циклічної, енергоефективної, базованої на відновлюваних джерелах енергії, кліматично нейтральної та стійкої економіки, впровадженню екологічних або кліматичних стратегій та планів дій у регіональному, багаторегіональному, національному чи транснаціональному масштабі, але й посилюватиме співпрацю зі стратегічними партнерами та зміцнюватиме міжнародні зв'язки задля захисту, відновлення та покращення довкілля, а також зупинки втрати біорізноманіття.

Ключові слова: Програма «LIFE», гранти ЄС, грантова підтримка екологічних проектів, гранти для екології, боротьба зі змінами клімату, екологічні гранти, кліматичні гранти.

Постановка проблеми. Створена в 1992 році Програма LIFE є інструментом ЄС для покращення навколишнього середовища та зміни клімату, в межах якого співфінансовано понад 5000 проектів, що допомагають Європі стати зеленішою. З 2021 року Програма LIFE включає нову підпрограму «Перехід до чистої енергії». Загальний бюджет реалізації Програми LIFE 2021–2027 становитиме 5,432 млрд євро. Українські організації можуть взяти участь у програмі та отримати грантове фінансування, надіславши свої проектні ідеї в межах конкурсу пропозицій щодо вирішення проблем, пов'язаних із погіршенням навколишнього середовища, зміною клімату та переходом на чисту енергію [3; 13].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До аспектів грантового фінансування Програми дій щодо навколишнього середовища та клімату Європейської комісії «LIFE» зверталися у своїх дослідженнях ряд авторів, серед яких: Коваленко Т.О., Кушніренко О., Гахович Н., Єршова В.С., Мачуський В.В., Ладиченко В.В., Головка Л.О., Гулак О.В., Кідалов С.О. та ін. [1; 2; 5–9]. Проте здебільшого фокус уваги науковців зосереджений на питаннях організаційно-правового забезпечення охорони навколишнього природного середовища на рівні Європейського Союзу, наближення законодавства України у сфері кліматичних відносин до права Європейського Союзу, європейському досвіду

охорони навколишнього природного середовища тощо. В переважній більшості наукові розвідки стосуються організаційних та правових аспектів участі України у Програмі «LIFE». Незважаючи на увагу науковців під цим кутом, поза увагою дослідників залишилися цілі, пріоритети та дестинації Програми «LIFE», а також можливі наслідки та ефект від реалізації підтриманих нею проектів в Україні.

Метою статті є дослідження цілей, пріоритетів та дестинацій програми Європейської комісії щодо навколишнього середовища та клімату Європейської комісії «LIFE», а також аналіз особливостей залучення її фінансових інструментів представниками з України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Законом України від 20 вересня 2022 р. ратифіковано Угоду між Україною та Європейським Союзом про участь України у Програмі ЄС LIFE – Програмі дій з довкілля та клімату, укладену 24 червня 2022 р. у м. Києві та 13 липня 2022 р. у м. Празі [4; 10]. Програма LIFE – це фінансовий інструмент Європейського Союзу для реалізації заходів із захисту довкілля та боротьби зі змінами клімату, який діє з 1992 року. Наразі Програмою LIFE керує Європейське виконавче агентство з питань клімату, інфраструктури та навколишнього середовища (CINEA).

Основними цілями Програми LIFE є:

- допомогти здійснити перехід до більш стійкої, циклічної, енергоефективної, базованої на відновлюваних джерелах енергії, кліматично нейтральної та стійкої економіки;
- захистити, відновити та покращити наше довкілля;
- зупинити та повернути назад втрату біорізноманіття;
- зупинити деградацію екосистем шляхом управління та зміцнення мережі Natura 2000, сприяючи таким чином сталому розвитку;
- заохочувати та підтримувати зелені ідеї як від великих, так і від малих компаній, неурядових організацій, органів державної влади, груп громадян та наукових кіл тощо.

Програма LIFE допоможе ЄС досягти амбіцій Європейської зеленої угоди шляхом:

- перетворення ЄС на справедливе та процвітаюче суспільство з сучасною, ресурсоефективною та конкурентоспроможною економікою з нульовими чистими викидами у 2050 році та де економічне зростання відокремлене від використання ресурсів;
- захисту, збереження та покращення природи на всьому континенті;
- захисту здоров'я та добробуту громадян від впливу навколишнього середовища та клімату [13].

Програма LIFE поділена на два напрямки: один стосується навколишнього середовища, а інший – кліматичних заходів.

Екологічний напрямок має дві підпрограми:

1. Природа та біорізноманіття.
2. Кругова економіка та якість життя.

Напрямок кліматичних заходів також має дві підпрограми:

1. Пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптація.
2. Перехід на чисту енергію (продовження впровадження енергоефективності на ринок H2020).

Програма «LIFE» має дві багаторічні робочі програми (MAWP) на 2021–2024 та 2025–2027 роки. Вони включатимуть інформацію про: чотири підпрограми, виділення фінансування, види проектів та ставки співфінансування, процедури подання та відбору, включаючи критерії присудження, графіки конкурсів пропозицій тощо. Щороку LIFE публікуватиме конкурсні пропозиції для різних типів проектів [13].

У межах програми передбачено такі види грантів:

Стандартні проекти дій (SAP). Проекти, крім стратегічних інтегрованих проектів, стратегічних природних проектів або проектів технічної допомоги, які переслідують конкретні цілі Програми LIFE.

Стратегічні природоохоронні проекти (SNAP). Проекти, які підтримують досягнення цілей Союзу щодо природи та біорізноманіття шляхом впровадження узгоджених програм дій у державах-членах з метою інтеграції цих цілей та пріоритетів в інші політики та інструменти фінансування, у тому числі шляхом скоординованої реалізації пріоритетних рамок дій, прийнятих відповідно до Директиви 92/43/ЄЕС.

Стратегічні комплексні проекти (SIP). Проекти, які в регіональному, багаторегіональному, національному чи транснаціональному масштабі реалізують екологічні або кліматичні стратегії або плани дій, розроблені органами влади держав-членів і вимагаються спеціальним екологічним, кліматичним або відповідним енергетичним законодавством або політикою Союзу, забезпечуючи при цьому, що зацікавлені сторони залучені та сприяють координації та мобілізації принаймні одного іншого Союзу, національного чи приватного джерела фінансування.

Проекти технічної допомоги (ТД). Проекти, які підтримують розвиток потенціалу для участі в проектах стандартних дій, підготовку стратегічних природоохоронних проектів і стратегічних інтегрованих проектів, підготовку до доступу до інших фінансових інструментів Союзу або інші заходи, необхідні для підготовки розширення або повторення результатів інших проектів, що фінансуються Програмою LIFE, її програмами-попередниками або іншими програмами Союзу з метою досягнення цілей Програми LIFE, викладених у статті 3; такі проекти можуть також включати розбудову потенціалу, пов'язаного з діяльністю органів влади держав-членів для ефективної участі в Програмі LIFE.

Інші гранти на дії (OAG). Дії, необхідні для досягнення загальної мети Програми LIFE, включаючи дії з координації та підтримки, спрямовані на розбудову потенціалу, поширення інформації та знань, а також на підвищення обізнаності для підтримки переходу до відновлюваної енергії та підвищення енергоефективності.

Операційні гранти (OG). Гранти, які підтримують функціонування некомерційних організацій, які беруть участь у розробці, впровадженні та забезпеченні виконання законодавства та політики Союзу і які в осно-

вному діють у сфері навколишнього середовища або кліматичних дій, включаючи перехід на енергетику, відповідно до цілі Програми LIFE [3].

У 2023 році на проекти зі збереження природи, захисту навколишнього середовища, кліматичних заходів і переходу на чисту енергію доступно 611 мільйонів євро.

Українські організації мають право брати участь у різних конкурсах за Програмою LIFE 2023; втім, існує три проекти, спеціально призначених саме для України:

– Підтримка впровадження Директиви про диких птахів (Пташиної Директиви) та Директиви про збереження типів оселищ (Оселищної Директиви) та Natura 2000 в Україні та Молдові на основі спеціальних природоохоронних територій Смарагдової мережі в межах Бернської конвенції.

– Phoenix (Фенікс): Проект комплексної орієнтації на нову екологічну інфраструктуру в українських містах – відходи.

– Phoenix (Фенікс): Проект комплексної орієнтації на нову екологічну інфраструктуру в українських містах – вода [11].

Право подати пропозицію в межах Програми LIFE можуть:

– державна чи приватна юридична особа, зареєстрована в ЄС або пов'язаній із ним заморській країні чи території;

– третя країна, асоційована з Програмою LIFE; або
– юридична особа, створена відповідно до законодавства Союзу, або будь-яка міжнародна організація.

Фізичні особи подавати заявки не мають права. Юридичні особи, засновані в третій країні, яка не пов'язана з Програмою LIFE, можуть мати право брати участь у виняткових випадках, якщо це необхідно для досягнення цілей певної діяльності для забезпечення ефективності втручань, що здійснюються в Союзі. Однак ці юридичні особи в принципі самі несуть витрати на свою участь.

Як потенційні бенефіціари Програми «LIFE» грантоотримувачі можуть отримати вигоду від співпраці з партнерами як у своїй країні, так і за її межами. Адже до більшості проектів необхідно залучати партнерів із країн ЄС або асоційованих у програмі. На думку експертів, значним бар'єром у процесі аплікування на участь у грантових конкурсах для потенційних заявників є пошук релевантного партнера для реалізації спільних проектних заходів.

Щоб знайти партнера, варто послугоуватися наступним:

1. Портал фінансування та тендерних можливостей Єврокомісії. На цьому веб-ресурсі можна знайти партнерів для своїх проектних ідей серед організацій, зареєстрованих на порталі «Реєстр учасників» [13].

2. Мережа Enterprise Europe Network – може допомогти вашому бізнесу знайти правильних міжнародних партнерів для розвитку та розширення за кордоном [12].

3. Національні контактні пункти. Можна зв'язатися зі своїми національними контактними пунктами (NCP)

для Програми LIFE. Вони сприяють у пошуку актуального партнера. Окрім того, можуть допомогти із заявкою та організувати інформаційні/мережеві заходи та семінари з написання пропозицій. Вони також можуть підтримати вас у спілкуванні та розповсюдженні результатів вашого проекту. В Україні діють національні контактні пункти за такими напрямками: «Природа та біорізноманіття», «Пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптація», «Кругова економіка та якість життя», «Перехід до чистої енергії» [11].

На думку експертів, результати реалізації проектів, підтриманих у межах Програми дій щодо навколишнього середовища та клімату Європейської комісії «LIFE», стають відчутними одразу після закінчення проектних заходів, а саме: як великі, так і малі компанії, неурядові організації, органи державної влади, групи громадян та наукові кола починають підтримувати зелені ідеї.

На нашу думку, наслідок реалізації проектів, підтриманих Програмою «LIFE», полягає у відчутному пришвидшенні переходу до більш стійкої, циклічної, енергоефективної, базованої на відновлюваних джерелах енергії, а разом із тим, і кліматично нейтральної та стійкої економіки в Україні. А в контексті євроінтеграційних процесів посилюється геополітичний ефект від участі України в Програмі дій щодо навколишнього середовища та клімату європейської комісії «LIFE», а саме: посилюється співпраця зі стратегічними партнерами та зміцнюються міжнародні зв'язки задля захисту, відновлення та покращення довкілля, а також зупинки втрати біорізноманіття.

Висновки. В Європейському Союзі Програму дій щодо навколишнього середовища та клімату Європейської комісії «LIFE» вважають найуспішнішою програмою ЄС у сфері захисту довкілля та боротьби зі змінами клімату. Проаналізувавши всі її напрямки, які є актуальними для України, доцільно зробити висновок, що державні чи приватні юридичні особи мають можливість залучати грантові інструменти Єврокомісії для реалізації екологічних та кліматичних проектів та ініціатив.

Якщо потенційним грантоотримувачам із України вдасться ефективно скористатися можливостями Програми «LIFE» в період її реалізації до 2027 року, то це не тільки сприятиме переходу Української держави до більш стійкої, циклічної, енергоефективної, базованої на відновлюваних джерелах енергії, кліматично нейтральної та стійкої економіки, впровадженню екологічних або кліматичних стратегій та планів дій на регіональному, багаторегіональному, національному чи транснаціональному масштабі, але й посилюватиме співпрацю зі стратегічними партнерами та зміцнюватиме міжнародні зв'язки задля захисту, відновлення та покращення довкілля, а також зупинки втрати біорізноманіття. У подальших наших дослідженнях ми приділимо увагу впливу грантового фінансування Програми «LIFE» на розвиток циркулярної економіки.

Список літератури:

1. Єршова В. С. Окремі питання організаційно-правового забезпечення охорони навколишнього природного середовища на рівні Європейського Союзу. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/14714994.pdf> (дата звернення: 01.10.2023).
2. Ладиченко В. В., Головка Л. О., Гулак О. В., Кідалов С. О. Охорона навколишнього природного середовища: європейський досвід. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u212/monografiya_2022-.pdf (дата звернення: 21.10.2023).
3. Європейське виконавче агентство з клімату, інфраструктури та навколишнього середовища. URL: https://cinea.ec.europa.eu/news-events/news/life-2023-calls-proposals-eu611-million-available-bring-green-ideas-life-2023-04-18_en (дата звернення: 14.10.2023).
4. Закон України «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом про участь України у Програмі ЄС LIFE – Програмі дій з довкілля та клімату» від 20 вересня 2022 року. *Голос України*. 2022. № 201. 30 вересня.
5. Кобеля-Звір М. Я. Грантові програми Європейської комісії як інструменти розвитку: можливості та бар'єри. URL: http://business-navigator.ks.ua/journals/2023/72_2023/9.pdf (дата звернення: 11.10.2023).
6. Коваленко Т. О. Правові аспекти участі України у Програмі ЄС LIFE – програмі дій з довкілля та клімату. URL: https://ndi.academy/wp-content/uploads/ZBIRNYK_06.10.2022.pdf#page=155 (дата звернення: 27.10.2023).
7. Кобеля-Звір М. Я. Основні підходи до визначення поняття гранту. URL: <https://journals.kyumu.kyiv.ua/index.php/economy/article/view/57> (дата звернення: 3.10.2023).
8. Мачуський В. В. Наближення законодавства України у сфері кліматичних відносин до права Європейського Союзу в контексті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. URL: <http://www.znanstvena-journal.com/wp-content/uploads/2023/02/Znanstvena-misel-journal-%E2%84%9675-2023.pdf#page=13> (дата звернення: 22.10.2023).
9. Кушніренко О., Гахович Н. Імплементация європейських принципів в стратегічному плануванні повоєнного відновлення України. URL: <https://man.org.ua/nv/index.php/about/article/view/44> (дата звернення: 04.10.2023).
10. Парламент ратифікував Угоду про участь України у Програмі ЄС LIFE. Офіційний портал Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/content/misiya-tastrategiya.html> (дата звернення: 18.10.2023).
11. Представництво Європейського Союзу в Україні. URL: <https://www.ecas.europa.eu/delegations/ukraine/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0-%D1%94%D1%81-life-2023> (дата звернення: 07.10.2023).
12. Enterprise Europe Network. URL: <https://een.ec.europa.eu/> (дата звернення: 19.10.2023).
13. Funding & Tender Portal. Find calls for proposals and tenders. URL: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/home> (дата звернення: 11.10.2023).

References:

1. Yershova V. S. Okremi pyannia orhanizatsijno-pravovoho zabezpechennia okhorony navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha na rivni Yevropejskoho Soiuzu [Separate issues of organizational and legal provision of environmental protection at the level of the European Union]. Available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/14714994.pdf> (accessed 01 October 2023).
2. Ladychenko V. V., Holovko L. O., Hulak O. V., Kidalov S. O. Okhorona navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha: ievropejskij dosvid [Environmental protection: European experience]. Available at: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u212/monografiya_2022-.pdf (accessed 21 October 2023).
3. Yevropejske vykonavche ahentstvo z klimatu, infrastrukтуры ta navkolyshnoho seredovyscha [European Executive Agency for Climate, Infrastructure and Environment]. Available at: https://cinea.ec.europa.eu/news-events/news/life-2023-calls-proposals-eu611-million-available-bring-green-ideas-life-2023-04-18_en (accessed 14 October 2023).
4. Zakon Ukrainy "Pro ratyfikatsiiu Uhody mizh Ukrainoiu ta Yevropejskym Soiuzom pro uchast Ukrainy u Prohrami YeS LIFE – Prohrami dij z dovkillia ta klimatu" vid 20 veresnia 2022 roku (2022) [The Law of Ukraine "On the Ratification of the Agreement between Ukraine and the European Union on Ukraines Participation in the EU LIFE Program – Environment and Climate Action Program" dated September 20, 2022]. *Holos Ukrainy* [Voice of Ukraine], no. 201, 30 veresnia [September 30].
5. Kobelia-Zvir M. Ya. Hrantovi prohramy Yevropejskoi komisii iak instrumenty rozvytku: mozhlyvosti ta bariery [Grant programs of the European Commission as development tools: opportunities and barriers]. Available at: http://business-navigator.ks.ua/journals/2023/72_2023/9.pdf (accessed 11 October 2023).
6. Kovalenko T. O. Pravovi aspekty uchasti Ukrainy u Prohrami YeS LIFE – prohrami dij z dovkillia ta klimatu [Legal aspects of Ukraines participation in the EU LIFE Program – the environment and climate action program]. Available at: https://ndi.academy/wp-content/uploads/ZBIRNYK_06.10.2022.pdf#page=155 (accessed 27 October 2023).
7. Kobelia-Zvir M. Ya. Osnovni pidkhody do vyznachennia poniattia hrantu [Basic approaches to defining the concept of a grant]. Available at: <https://journals.kyumu.kyiv.ua/index.php/economy/article/view/57> (accessed 03 October 2023).
8. Machuskyj V. V. Nablyzhennia zakonodavstva Ukrainy u sferi klimatychnykh vidnosyn do prava Yevropejskoho Soiuzu v konteksti Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta YeS [Approximation of the legislation of Ukraine in the field of climate relations to the law of the European Union in the context of the Association Agreement between Ukraine and the EU]. Available at: <http://www.znanstvena-journal.com/wp-content/uploads/2023/02/Znanstvena-misel-journal-%E2%84%9675-2023.pdf#page=13> (accessed 22 October 2023).
9. Kushnirenko O., Hakhovych N. Implementatsiia ievropejskykh pryntsyypiv v stratehichnomu planuvanni povoiennoho vidnovlennia Ukrainy [Implementation of European principles in the strategic planning of the post-war reconstruction of Ukraine]. Available at: <https://man.org.ua/nv/index.php/about/article/view/44> (accessed 04 October 2023).

10. Parlament ratyfikuvav Uhodu pro uchast Ukrainy u Prohrami YeS LIFE. Ofitsijnyj portal Ministerstva zakhystu dovkillia ta pryrodnykh resursiv Ukrainy [Parliament ratified the Agreement on Ukraines participation in the EU LIFE Program. The official portal of the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine]. Available at: <https://mepr.gov.ua/content/misiya-tastrategiya.html> (accessed 18 October 2023).

11. Predstavnytstvo Yevropejskoho Soiuzu v Ukraini [Representation of the European Union in Ukraine]. Available at: <https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0-%D1%94%D1%81-life-2023> (accessed 07 October 2023).

12. Enterprise Europe Network. Available at: <https://een.ec.europa.eu/> (accessed 19 October 2023).

13. Funding & Tender Portal. Find calls for proposals and tenders. Available at: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/home> (accessed 11 October 2023).

ENVIRONMENT AND CLIMATE ACTION PROGRAM GRANTS OF THE EUROPEAN COMMISSION "LIFE"

The article presents one of the largest programs of the European Commission – the Environment and Climate Action Program of the European Commission "LIFE". Its advantages and destinations are demonstrated. It is emphasized that the main goals of the program are: to help make the transition to a more sustainable, cyclical, energy-efficient, renewable energy-based, climate-neutral and sustainable economy; protect, restore and improve our environment; stop and reverse the loss of diversity; stop the degradation of ecosystems by managing and strengthening the Natura 2000 network, thus contributing to sustainable development; encourage and support green ideas from both large and small companies, non-governmental organizations, public authorities, citizen and academic groups, etc. The article analyzes the peculiarities of attracting financial instruments of the European Commission's "LIFE" Environmental and Climate Action Program representatives from Ukraine. The possibility of attracting grant resources by public or private legal entities in Ukraine in partnership with organizations from the countries of the European Union and associated in the Program has been demonstrated. Having analyzed all its directions, which are relevant for Ukraine, it can be concluded that some grant recipients have the opportunity to attract grant instruments of the European Commission for the implementation of environmental and climate projects and initiatives. If they are the most effective opportunities of the "LIFE" program in the period of its implementation until 2027, then this will not only contribute to the transition of the Ukrainian state to a sustainable, cyclical, energy-based, renewable energy sources, climate-neutral and sustainable economy, the introduction of ecological or climate-friendly strategies and action plans on a regional, multi-regional, national or transnational scale, but will also strengthen cooperation with strategic partners and strengthen international ties to protect, restore and improve the environment, as well as stop the loss of biodiversity.

Key words: LIFE program, EU grants, grant support for environmental projects, grants for ecology, fight against climate change, environmental grants, climate grants.